

Europa: een monster met een ijsskoude adem? Over afschuw en hoop in België

Stefan Hertmans, een van Vlaanderen's bekendste auteurs, schrijft in zijn Stedenboek, eind 20ste eeuw: "Misschien moet het zo: in een kleine, banale hotelkamer, met op de radio het piepen en ruisen door de zigeunerachtige muziek die over de Alpen heen van Sarajevo naar Salzburg komt – dat je, meer dan met woorden uit te leggen is, beseft wat een onbegrijpelijk en onmogelijk iets Europa is. (...) Een schamel ogenblik lang te begrijpen wat niet te begrijpen is: dat je in een geschiedenis leeft die niet kan worden overzien, en dat je juist daarom wilt leven, ook al schuift dat leven sneller dan een droom voorbij."

Het motto van dat boek is van Victor Klemperer, begin 20ste eeuw: "De tijdgenoot weet niets."

Begin 21ste eeuw. Er wordt me gevraagd iets te zeggen over het publieke debat over Europa in mijn land. Ik weet: het enige wat een schrijver kan is antenne zijn, opsnuiven wat er leeft in zijn of haar omgeving en daarvan getuigen, zo beeldend mogelijk. Focussen op fenomenen die relevant lijken. Het risico nemen dat die omgeving wellicht maar een klein deel van de bevolking betreft en dat het getuigenis dus ook maar een beperkte weergave is.

Mijn antennebereik beslaat helaas slechts de helft van het land. Ondanks contacten met collega's in het Franstalige landsgedeelte 'voel' ik niet wat daar leeft zoals ik het hier wel doe. Wat me met nog meer schroom doet kijken naar het Europese project. Een project dat hier nochtans lange tijd heel welwillend werd onthaald, zeker in mijn eigen landsgedeelte. Sterke regionalistische tendensen gaan perfect samen met een Europa dat zich immers profileert als een continent van regio's. De ook hier groeiende afkeer van het idee Europa heeft hier wellicht andere redenen dan volksnationalistische. Ik kom er nog op terug.

'Brussel' heeft in ons land een andere klank dan in de overige lidstaten waar het hoe lang hoe meer synoniem is geworden van bureaucratische bemoeizucht, van al wat fout gaat, en de laatste jaren ook van de hele financiële en economische crisis.

'Brussel' is voor de meeste Vlamingen (aangevuurd door nationalistische politici) – en ik vermoed, maar ik ben er niet zeker van, ook voor veel Walen – eveneens een plek van verderf, die echter in hun ogen veroorzaakt wordt door centraal-Belgische en niet zozeer eurocratische bemoeizucht.

Ik heb een groot deel van mijn leven in Brussel gewerkt, en mis het nog altijd want het is de enige plek in ons land waar je een grootstedelijk gevoel kunt krijgen. Ik kwam er ook in contact met de Europese instellingen, en heb van dichtbij de realiteit van dat Europa gezien. Een va-et-vient van ambtenaren in de Commissie, de Raad en het Parlement, véél bureaucratie, inderdaad, véél lobby, jawel, met de daarbij horende kleine kring van mensen die je telkens weer tegenkwam op veel overbodige lunchdebatten en recepties en lezingen. Maar ook een groep enthousiaste, vaak jonge mensen uit heel Europa, in het

bijzonder ook uit de oostelijke landen, die dankzij hun stages en driejarige contracten in Brussel een kans kregen die ze in eigen land nooit zouden krijgen. En veel gedreven specialisten op allerhande terreinen die hun kennis en het beste van zichzelf bijeenbrachten, en veel hardwerkende en idealistische politici in het Europees Parlement. Die steeds meer belang kregen, omdat steeds meer wetgevende materie in de lidstaten Europees werd, en omdat het parlement almaar meer zeggenschap kreeg over de beslissingen in Raad en Commissie.

De aanwezigheid van al die Europese instellingen en van de bedrijven die werden aangezogen door het beslissingscentrum zorgt uiteraard voor heel wat werkgelegenheid in België, en ook daaraan zal een deel van de vroegere welwillendheid niet vreemd zijn. Ik schrijf 'vroegere' want veel schiet er niet over van het krediet dat Europa bij onze bevolking had.

Ik ben nog altijd een overtuigd Europees burger, en heel wat intellectuelen in Vlaanderen zijn dat met mij. Maar het Europa dat ons voor ogen staat, is helaas niet het Europa dat we momenteel kennen. 'Ons' Europa was een ideaalbeeld, een samengaan van culturen. Het was een geloof in de grotere eenheid dan de eigen grenzen, die ons zou behoeden voor nieuwe oorlogen en die ons vrijer zou doen reizen en werken in een groot gebied. (Voor de vakbonden was 'ons' Europa er een van welvaart en sociale bescherming, een Europa dat zou bijdragen tot de modernisering van de economie en aldus tot de volledige tewerkstelling.)

Ik aarzel om een onderscheid te maken tussen een intellectuele elite en de rest van de bevolking, want het klinkt niet alleen ontzettend aanmatigend, misschien is het ook een valse opdeling, en loopt de scheidslijn in het denken eerder tussen enerzijds wie veel geld heeft en wie niet (vrij kapitaalverkeer) en anderzijds wie traditioneel links (internationalistisch) en rechts (eigen klokkentoren) denkt. In ieder geval is zowat overal het geloof aan het wankelen geraakt. Ter rechter zijde verscheen er begin mei zelfs een boek met de omineuze titel 'Europa wankelt.'

De oorzaken van dat wankelen zijn heel divers. Zoals altijd en overal speelt op de eerste plaats de angst voor verlies van het eigen inkomen of van de mogelijkheid om dat inkomen te vergroten. En die angst leeft al langer dan de financiële crisis van 2008.

Ons land heeft iets met loodgieters. Jean-Luc Dehaene, die ons land van 1992 tot 1999 leidde maar al veel eerder (vanaf 1988) 'incontournable' was in de Belgische politiek omdat hij de onmogelijke klus klaarde onverzoebaar geachte belangen bij elkaar te brengen en daardoor een akkoord bereikte over een verregaande staatshervorming, kreeg vanwege zijn 'knutselwerk' de bijnaam *de loodgieter*. Dat we het aan een opperloodgieter en aan vele hem opvolgende lassers en metsers te danken hebben dat België nog bestaat zegt iets over het cement waarmee ons land aan elkaar hangt en over de mentaliteit van de meeste Belgen: weinig zin in grote gedachten en grote woorden, een gemeenschap die slechts gemeenschap is in zoverre ze de individuen zoveel mogelijk hun gang laat gaan en eerder op patchwork lijkt

dan op een samenhangend geheel. En helaas hebben we het voorbije jaar moeten vaststellen dat onze opperloodgieter vanuit zijn positie als bestuurslid van Dexia niet kon beletten dat de lekkende kranen in een van België's grootste banken, ooit dé coöperatieve bank bij uitstek maar in de uitverkoop gezet en overgeleverd aan hebzucht, ons Belgische huis bijna deden overstromen.

Maar behalve met onze ex-eerste minister wordt in ons land het edele loodgieterberoep ook meteen geassocieerd met Polen. De Poolse loodgieter is het *Inbegriff* geworden van de Oost-Europeaan die hier, dankzij het Europese vrije verkeer van diensten, 'onze' jobs komt inpikken. Waarbij de meeste Vlamingen al wel eens een beroep hebben gedaan op een Pool, want 'het zijn verdomde goeie vaklui' maar tegelijk alles op één hoop gooien met dé Albanen, Bulgaren en Roemenen die hier 'onze huizen komen leegroven, onze stadspaleizen komen onveilig maken met hun drugshandel en onze buurten komen verloederen met hun straathoertjes.' Zoals in haast alle ons omringende landen teren populistische politici op dit ongenoegen, wakkeren ze het nog aan, en zetten ze de nadelen van het vrije verkeer van goederen en diensten in de verf. Dat Europese wetten ons als consumenten ook heel wat voordelen opleveren, wordt haast nooit gezegd.

Ook het gros van de media tapt uit dit vaatje. Als er een misdaad wordt begaan door buitenlanders, wordt het steevast vermeld, niet langer alleen in de populaire media, ook in de zogenaamde kwaliteitsmedia. En die buitenlanders, dat zijn in toenemende mate Oost-Europeanen, naast de al langer onder het vuur van populistische liggende Marokkanen en Turken. De huidige crisis in Griekenland, Spanje en Portugal doet nog een schepje bovenop het bij brede Vlaamse bevolkingslagen levende idee dat 'de Zuiderlingen' aartslui zijn en leven op de kap van de noeste Noorderlingen (de vergelijking met de zuidelijke landgenoten over de taalgrens is natuurlijk nooit ver weg).

Bij veel mensen leeft ook het idee dat de crisis bij Dexia, die ons land veel geld heeft gekost en in de toekomst vermoedelijk nog veel zal kosten, niet zo erg was geweest als we niet waren gerold door de Nederlanders aan de ene kant en de Fransen aan de andere kant. (Ironisch genoeg hebben Dexia en Fortis de staat tot nu toe vooral geld opgebracht omdat de banken betalen voor de staatswaarborgen. De schade voor de Belgische staat is tot nu toe vooral imagoschade.) Alweer de schuld van de buitenlanders, deze keer helaas onze zeer nabije Europese burens (waarmee Belgen in hun perifere taalsituatie in het hele land – Parijs en Amsterdam zijn immers de centra van waaruit de taalnorm wordt opgelegd – sowieso al een dubieuze verhouding hebben).

Dat onze eigen politici ook boter op het hoofd hebben, wordt door velen maar al te graag verdoezeld. Europa kan dan immers niet meer als grote zondebok dienst doen. Liever daarover dus geen mening. Wat niet betekent dat er geen mondige burgers zijn die wél een mening hebben.

'Als politici geen mening hebben, zeggen de mensen dat ze de politiek niet nodig hebben': SPD-politicus Kurt Beck geciteerd in een artikel in de Vlaamse (beurs)krant *De Tijd* over de opkomende Duitse Piratenpartij, die overigens ook in België opkomt. De partij streeft vooral naar een transparanter en toegankelijker bestuur. Commentaar van een van onze meest geciteerde

politicalologen: 'Er is al vele jaren roep naar meer transparantie. Wel nieuw is dat dit voor de eerste keer de kernboodschap van een partij is en dat die haar boodschap via internet overdraagt.' Bij de aanstaande gemeenteraadsverkiezingen in oktober zullen inwoners van Antwerpen, Gent, Leuven en Mechelen op de Piratenpartij kunnen stemmen.

Een andere partij waarvoor de inwoners van de meeste gemeenten ook zullen kunnen stemmen: de PvdA. Of ze dat zullen doen, is koffiedikkijken, maar de kans is in ieder geval groot dat de uiterste linkse partij meer stemmen zal halen dan bij vorige verkiezingen. Dat heeft alles te maken met de woede van veel burgers, die zich steeds meer nestelt en een uitweg zoekt. Klein links zou wel eens wat groter links kunnen worden, en dat zal dan vooral te danken zijn aan Peter Mertens, de voorzitter van de PvdA, die in zijn boek *Hoe durven ze?* een intelligente analyse maakt van de uitwassen van het kapitalistische systeem, en dat doet in een heldere en mooie taal, gelardeerd met veel herkenbare voorbeelden en goed gedocumenteerd – de studiedienst van de PvdA heeft zijn huiswerk goed gedaan, hij spitte de toenemende ongelijkheid in heel Europa aan de hand van concreet cijfermateriaal naar boven.

Dimitri Verhulst, ook buiten Vlaanderen (en overigens in Wallonië wonend) intussen bekend als de auteur van het verfilmde *De helaasheid der dingen*, levert de verkoopsquote op de cover van Peter Mertens' boek: 'Dit boek, dat ik des te zeer zou willen bestickeren als "noodzakelijk", begroet ik als een warm en hernieuwd begin in de strijd tegen het asocialisme.'

Hoe durven ze? stond tien weken op nummer in de Top 10 van informatieve boeken, boven de in Vlaanderen populaire kook- en reisboeken. Dat is niet niks. Dat zegt iets over de gretigheid waarmee het grote publiek kennis wil nemen van onthutsende cijfers, van de bonussen van bedrijfsleiders en bankdirecteurs, van de manier waarop "zij" gaan lopen met de winsten en "wij" ervoor betalen. Mertens wijdt een derde van zijn boek aan Europa. En hij is niet mals in zijn kritiek, die een beroep doet op onze dwarse volksaard. Hij brengt de geest van Tjil Uilenspiegel en de geuzen tot leven, de tegenstroom die democratie, vrijheid en economie opnieuw wil veroveren op 'de papen en zakenkabinetten van het kapitalistische Europa'. Uitgangspunt van zijn kritiek is de uitbuiting van de Duitse werknemers. Onder de noemer 'Strooptocht Oosten. Treuhand en de afwikkeling van de DDR' doet Mertens uit de doeken hoe in zijn ogen Oost-Duitsland de proeftuin was voor loondumping en sociale dumping, die nadien overal werd toegepast. En hij citeert Bernd Riexinger, een van de initiatiefnemers van een vakbondsnetwerk: 'Wij moeten duidelijk maken dat het bij de zogenaamde hulp aan Griekenland niet gaat om een kwestie tussen Duitsland en Griekenland maar om een kwestie tussen onder en boven.'

Ook in het Franstalige gedeelte van België is het boek van Mertens een voltreffer. Tussen haakjes: de PvdA is de enige partij die nog niet geregionaliseerd is en die zichzelf 'Belgisch' noemt. Mertens haalt in het hoofdstuk 'Het Europa van concurrentie en ongelijkheden' RTBF-journalist Gérard de Selys aan: "Ik wil de ogen openen van wie nog geloven dat het Europa dat men opbouwt het Europa is van hun dromen: een continent van vrede, democratie en gerechtigheid." De PvdA was in 1993 de enige partij in het land die de Maastrichtnormen onder vuur nam. In hun ogen was de toen voorgestelde muntunie 'een superstructuur die de grote Europese patroons

nodig hadden in hun economische oorlog tegen de VS en Japan'. En ging de invoering ervan gepaard met een door het Europese establishment goed voorbereid nieuw nationalisme. De Europese Unie deed over wat er de vorige eeuwen gebeurde bij de creatie van de natiestaten: vlag, volkslied, nieuwe geschiedenis. 'Het continent van het kolonialisme, de slavenhandel en de twee wereldoorlogen werd op slag omschreven als een continent van vrede. Het Europese chauvinisme was geboren.' Kritiek op de "Euro-forie" wordt gevolgd door een vernietigend besluit over de bankencrisis van 2008: "De ongelijkheden in de Europese Unie waren niet gladgestreken, zoals de Maastrichtboys hadden voorspeld dat zou gebeuren. Ze waren integendeel exponentieel gegroeid." Na kritiek op het feit dat de overheden van de lidstaten zelfs niet kunnen lenen bij de Europese Centrale Bank en ze dus wel moeten aankloppen bij privébanken, waar ze rentevoeten van 4 tot 11% op betalen, terwijl diezelfde privébanken het geld voor nauwelijks 1% kunnen lenen, volgt Mertens' bittere conclusie. "De euro is niet bedoeld om een harmonische samenwerking tussen de landen te ontwikkelen, om de nationale en regionale industrie en landbouw te bevorderen, om stevige tewerkstelling te creëren, om de ecologische uitdagingen duurzaam aan te pakken of een moderne collectieve dienstverlening uit te bouwen. De euro was van bij de start een munt die gegoten werd in het nikkel van de grote concurrentie."

De uitweg volgens de auteur ligt uiteraard in het verlengde van zijn politieke analyse: "Meer autoritarisme of meer nationalisme" zullen de EU nog dieper in het moeras laten zinken. Er is een andere uitweg nodig, die korte metten maakt met woekeraars en speculanten. Politici moeten de moed vinden om de ergste maffiapraktijken aan te pakken. Hij wil om te beginnen een drievoudig verbod: op hedgefondsen en speculatieve fondsen, op gestructureerde of afgeleide risicoproducten en op shorten. Een tweede stap lijken hem maatregelen tegen alle operaties vanuit offshore belastingparadijzen en het verbieden van belastingparadijzen binnen de EU. En natuurlijk is de invoering van een belasting op alle financiële operaties voor hem een minimum. Peter Mertens droomt van een Europees socialisme versie 2.0: een Europa dat overheidsschulden annuleert en de rijkdom totaal anders verdeelt, een continent waar collectieve diensten en bedrijven lopen op de motor van de behoeften van de bevolking.

Er valt heel wat af te dingen op dit boek, er worden nogal eens cijfers vergeleken die strikt genomen niet te vergelijken zijn, en er wordt nogal eens selectief geciteerd waardoor dingen uit het context worden gerukt. Maar over één grondstelling zijn heel wat intellectuelen ter (centrum)linkerzijde het eens: er is een mondiale klassenstrijd aan de gang om de verdeling van het nationaal inkomen, een strijd die natuurlijk altijd heeft bestaan, maar die nu heel brutaal wordt gevoerd, en daarenboven in naam van een economische rationaliteit die niet alleen door progressieve economen zoals Krugman en Stiglitz wordt betwist, maar ook door orthodoxe economen. Wat Peter Mertens in mijn ogen echter relevant maakt, behalve het feit dat zijn boek door heel wat mensen wordt gekocht, is zijn pleidooi voor strijd tegen de geschiedvervalsing: hij wil de rebel, de Geus in de Vlaming weer aanwakkeren, zoals onze grote schrijver Louis Paul Boon, die in maart van dit jaar 100 jaar geleden geboren werd en die een van zijn beroemdste romans

eindigde met de zin 'Schop de mensen tot ze een geweten krijgen'. Hij wil de Vlaming uit zijn rol van Calimero halen, uit zijn rol van slachtoffer, waarmee extreem rechts de laatste decennia scoorde.

Koen Schoors, prof economie aan de Gentse Universiteit, is in ons land een van de meest opgemerkte academische stemmen die het economische en politieke debat voeden. Hij werkt momenteel aan een boek over de crisis, dat in oktober zal verschijnen. In een tv-debat met Peter Mertens pleitte hij eveneens voor eerlijkere belastingen: verlaging van de loonlast, invoering van een vermogensbelasting. De werkloosheid moet worden aangepakt, de vraag is volgens hem alleen: welke soorten nieuwe jobs willen we? Er wordt steevast verwezen naar Scandinavië, waar 30% van de tewerkstelling door de overheid gebeurt. Maar het Scandinavische model is ook, zo zegt Koen Schoors: makkelijke ontslagen, en dat vraagt gedurfde politieke beslissingen. Hij verwijst daarmee naar de specifieke situatie in België, waar het mede dankzij de sterke vakbonden heel moeilijk is om mensen te ontslagen. Over Europa zegt hij: "Ik ben het niet eens met al die analyses dat de eurozone het grootste probleem is. Griekenland staat voor 1,8 procent van het bruto Europees product: waarom zou dat de euro bedreigen? Het échte probleem is de banksector. Omdat we onze banken wilden beschermen, hebben we voortdurend gezegd dat geen enkel land failliet zal gaan, ook Griekenland niet - dát is de arrogantie van de elite. Het Griekse schuldpapier zit weliswaar voor een groot deel bij de Griekse banken, maar verder vooral bij de Franse en de Duitse banken. Iedereen weet ondertussen dat Griekenland wél failliet zal gaan. Maar als je blijft roepen dat niemand op de fles kan gaan, creëer je de illusie dat juist iederéén dat kan. Dat is pertinent onwaar, want Griekenland is een geval apart. De andere probleemlanden - Portugal, Spanje en Italië - kunnen wél nog uit het dal raken, Griekenland niet. Dat land heeft een schuld van 180 procent van het BBP, die kán het gewoon niet terugbetalen." En hij besluit: "Waarom zou Europa trouwens per se Griekenland moeten redden? Voor Griekenland is het juist beter als ze niet gered worden. Het reddingsplan dat nu op tafel ligt, verdubbelt alleen maar de Griekse schuld, terwijl we weten dat ze die toch nooit kunnen terugbetalen. Het beste voor Griekenland is een faillissement. Dat klinkt erg negatief, maar in feite is het een collectieve schuldenregeling - een tweede kans, zoals voor een gezin dat bankroet is. De schuldeisers betalen dan een deel van de kosten. Dat is maar normaal, want ze hebben jarenlang een goed rendement gehad. Het voordeel van die regeling is ook dat de schuldeisers in de toekomst voorzichtiger zullen zijn: als Griekenland niet zoveel had kunnen lenen, dan was het probleem nooit zo groot geworden."

Bien étonnés de se trouver ensemble in hun kritiek op de Europese Unie, of misschien helemaal niet zo verbazend, bevinden zich tegenover de Peter Mertensen de intellectuelen ter rechter zijde. Wim van Rooij is een erudiete, conservatieve publicist en essayist. Hij is de initiatiefnemer voor een verzameling essays met de titel *Europa wankelt. De ontvoering van Europa door de EU*. Hijzelf, zijn zoon Sam van Rooij (die op de studiedienst van het extreemrechtse Vlaams Belang werkt) en Remi Hauman, de samenstellers, zijn notoire islamofoben. Het boek werd met de nodige zin voor cynisme voorgesteld op 8 mei, dag van Europa, en wel in het Europees Parlement zelf.

Spreker van dienst was naast vader en zoon van Rooij Nigel Farage, die nog niet zo lang geleden EU-president Van Rompuy ervan beschuldigde de stille moordenaar te zijn van de Europese democratie en de Europese lidstaten. Farage levert ook het voorwoord tot het boek, waarin hij België 'a failed state' noemt. En hij besluit: "If Mr Van Rompuy cannot ensure the large-scale transfer of taxpayers' money from the North to the South of Belgium, why are we surprised when it does not work for the transfer of taxpayers' money from the countries of Northern Europe to Southern Europe?" Merkwaaardig genoeg is dit door het Vlaams Belang (en die andere rechtse, wel democratische Vlaamse succespartij NVA) geïnspireerde discours niet in het hele boek te vinden. Het is me niet duidelijk of André Van Halewijk, ooit zowat Vlaanderens meest linkse uitgever, dit boek uitgeeft omdat er ook bijdragen van gerespecteerde schrijvers en publicisten in staan die niet tot het conservatieve kamp kunnen worden gerekend, dan wel of hij gewoon vindt dat vrije meningsuiting ook dit inhoudt: haatzaaiers samen aan het woord laten met serieuze Eurocritici. Want naast Vlaamsnationalistische denkers schreven ook overtuigde Belgicisten als Benno Barnard (die wellicht alleen zijn angst voor de islam met hen deelt) een bijdrage, en staat er een heerlijk essay in van slavist en dichter Johan de Boose. Die legt eerst uit hoe hij werd aangetrokken door dat andere Europa, waar de vrijheid die we in het Westen kenden niet bestond, maar dan schrijft hij: "Toen die vrijheid er eenmaal kwam (...) werden de bewoners Achter De Muur met open armen ontvangen door de bewoners Voor De Muur. De politiek correcte mentaliteit was dat die Muur – ooit een vileine maar verdedigbare scheiding tussen het min-of-meer-alternatief van het socialisme en het postfascistische imperialistische kapitalisme – uiteindelijk toch een deel van de Europese bevolking tot achterlijkheid had veroordeeld en dat de tijd nu was aangebroken om iedereen op gelijke voet te behandelen. De ironie van de geschiedenis wilde dat de bewoners Achter De Muur opeens zagen dat het cliché dat hen decennialang was voorgehouden, namelijk dat het Westen een monster met een ijsskoude adem was, klopte: de ziekmakende tocht die uit het rijke Westen over Oost-Europa waaide, zou in een mum van tijd massa's slachtoffers maken onder de mensen die een andere levensernst, een andere bestaansbasis, en een andere, te naïeve blik hadden op de werkelijkheid. (...) Stuurloosheid. En een ideologisch vacuüm. En lastige fantoempijn: wie moeten wij, westerlingen, nou nog haten? (Een vraag die door Wim van Rooij en co in dit boek uitvoerig wordt beantwoord in het laatste deel: de islam! HK) Was de vrijheid echt bevochten? Ja? En wat nu? Dat we aan de derde Europese wereldbrand zijn ontsnapt en dat we de poorten *Schlaraffia* (Luilekkerland, HK) hebben opengegooid, heeft ons niet behoed voor een ander onheil. Wellicht is Europa zo hard geschrokken van de zwartheid van zijn eigen ziel en de smerigheid van zijn onderbewustzijn, dat het zich nooit meer trots op de borst kan kloppen. Europa, ooit een frêle juffer op het strand van Fenicië, is een oude slettenbak geworden, die zichzelf haat. Eerlijk gezegd niet geheel ten onrechte. Al helpt dat inzicht ons (behalve filosofisch) geen meter vooruit. Welk ander onheil? Gepokt en gemazeld als ik was in Oost-Europa, had ik gehoopt dat het eind van het communistische totalitarisme een gunstige impact zou hebben op het wereldbeeld van de westerling. Quod non. Integendeel. De liefde van de Westerling voor de Oost-Europese sukkel en de stuurloosheid van de nieuwe, onervaren democratieën

sloegen algauw om in een nieuw misprijzen en in een nieuw totalitarisme. In enkele jaren tijd werden de arme Oost-Europese broeders en zusters van knuffels tot nikkers gebombardeerd. Begrip en mededogen sloegen om in achterdocht en haat, want zag men dan niet in dat die nikkers in dichte drommen naar het Westen afzakten, overal de banen van de plaatselijke populatie inpikten en in hun vrije tijd in auto's, wapens organen en maagden grossierden?"

Zie Poolse loodgieters. Zie de minachting waarmee Sam van Rooij in zijn toespraak over Bulgarije en Roemenië sprak, landen die natuurlijk nooit bij de club hadden mogen komen – er wonen behalve (christelijke?) misdadigers godbetert ook moslims.

Benno Barnard, die met heimwee over de oude Donaumonarchie schrijft, heeft het over zijn "fantastische, Habsburgs gekleurde kijk op België als model van een mogelijk verenigd Europa... een slordig, tegenstrijdig en permanent geïrriteerd Europa dus, maar zo ziet de werkelijkheid van een veelvolkerenstaat er nu eenmaal uit." En hij gaat verder: "Zouden de staatsgrenzen binnen de Europese Unie idealiter niet moeten veranderen in taalgrenzen zoals de Belgische, waarbij minimaal onderwijs en cultuur tot de politieke bevoegdheden van de taalgebieden behoren? Maar valt er anderzijds niet veel te zeggen voor het behoud van de bestaande staatsgrenzen binnen een verenigd Europa, omdat die grenzen elk afzonderlijk een cultuur-historische werkelijkheid uitdrukken? Omdat ze allemaal samen de structuur van de Europese diversiteit symboliseren? 'Admirez-vous les uns les autres!' riep de Franstalige Vlaming Emile Verhaeren de Europese volkeren toe. Deze dichter was niet toevallig een Belg."

Ook Luc Devoldere, hoofdredacteur van het Vlaams-Nederlandse culturele tijdschrift heeft heel wat bedenkingen bij het Europa van vandaag, maar hij eindigt zijn betoog voor voorzichtigheid inzake de Europese 'twijfel, ironie tolerantie die ons kwetsbaar maken' toch met een positieve noot, een oproep om enerzijds de nationale horizon, nodig voor solidariteit en opofferingsgezindheid, te respecteren, en anderzijds de Europese horizon beter te zien, de horizon van de Europese lotsgemeenschap *for better for worse*. Een oproep om onze Europese geschiedenis beter te bestuderen en zoveel mogelijk andere talen te leren. Hij eindigt: "Twist met elkaar. Europa is een voortdurend gesprek."

Als *Europa wankelt* daartoe een poging is, is ze maar half geslaagd. De kritiek van de Eurosceptici in dit boek (die in de meerderheid zijn), heeft betrekking op de economische crisis, de bureaucratische regelneverij, de afbouw van de natiestaten door multicultuur en neoliberalisme, op 'een innerlijke neiging tot zelfvernietiging' (Salvador de Madariaga). Zoals gezegd zitten interessante denkpijpen en gegronde kritiek geprangd tussen drie inleidende teksten waarin voornamelijk gespuwd wordt op "de progressieve intellectuelen, een veralgemening voor intelligentsia die gelieerd zijn aan het establishment en een linkserig discours voeren, een groep die in essentie bestaat uit trawanten van het Europa van de politieke elites" of nog "een geëvolueerde vorm van apparatsjiks" (Remi Hauman) en drie afsluitende essays die voornamelijk tegen de 'islamisering' van Europa gericht zijn. Wim van Rooij bekritiseert het rapport *Living together. Combining Diversity and Freedom in 21st Century* dat in opdracht van de Europese Raad werd opgesteld door o.a. Joschka Fischer,

Emma Bonino, Timothy Garton Ash en Javier Solana als volgt: “Het is een hallucinant document van een nieuwe transnationale elite waaruit een geest van lichtzinnigheid, onkunde, trivialiteit, zelfgenoegzaamheid, dom humanisme, *white man's burden-approach* en masochisme walmt, want bovengenoemde intolerantie is volgens deze Europese satrapen natuurlijk alleen te wijten aan de racistische en intolerante Europeaan, die eeuwig berouw moet tonen.”

Het is een mooie samenvatting van de humus waarmee de kritiek van rechts wordt gevoed: Europa is te elitair, verdraagzaamheid is elitair. Een staatsje van drogredenering dat veel weerklank vindt in heel wat nationalistische middens.

Behalve de twee uitersten van het politieke centrum is er natuurlijk ook het brede middenveld: de centropartijen en de grote bewegingen die aanleunen bij die partijen. We kennen in ons land een lange traditie van ‘zuilen’, organisaties die voor een groot deel op vrijwillige arbeid aan de basis draaien maar wel een stevige professionele poot en vooral heel wat macht binnen die partijen hebben. Hun macht kalft af, o.a. door de opkomst van nieuwe initiatieven van mondige burgers, maar ze blijven toch een belangrijk aandeel hebben in de opinievorming rond bepaalde thema's. Het ACW, de koepel van christelijke werknemersorganisaties, heeft een interessant maandblad voor zijn intellectuele elite, *De gids op maatschappelijk gebied*. Het uit zich geregeld over Europese aangelegenheden. In het jongste nummer (april 2012) schiet Chris Serroyen, hoofd van de ACV-studiedienst (christelijke vakbond, de grootste in België), met scherp op het huidige beleid. In een artikel over de falende armoedebestrijding klinkt het zo: ‘En van Europa moet je ook al weinig weerwerk verwachten. De strategie Europa 2020 – met zijn fraaie doelstelling inzake armoedebestrijding – is al aan wiegendood gestorven. Je denkt toch niet dat de Europese Raad een lidstaat op de vingers zal tikken omdat ze de Europese armoededoelstellingen weglacht? Dat deed de Raad vorig jaar niet. En dat zal in het nieuwe Europese semester evenmin gebeuren. Het enige wat Europees nog van tel is, is de budgettaire kadaverdiscipline en de *economic governance*. Duitsland zag van 2005 tot 2010 het aantal personen met risico op armoede toenemen met 27%. Maar je denkt toch niet dat ze daarvoor Europees nu spitsroeden dreigen te lopen?’ En Renaat Hanssens, adviseur van diezelfde studiedienst: ‘In plaats van in te zetten op nog meer budgettaire regels heeft Europa bovenal nood aan een hertaling van het sociale Europese verhaal van de Founding Fathers. Dat begint met een erkenning van de mislukking van de neoliberale ideologie die alleen maar tot meer armoede en ongelijkheid en een verzwakking van de sociale cohesie heeft geleid. Meer Europese integratie is nodig, maar zonder een sterker Europees Parlement en een veel sterker gewicht van de Europese sociale dialoog, in de beste traditie van het Rijnlandmodel, zullen ondoorzichtige lobbying en het ondoorzichtige werk van de Commissie de dienst blijven uitmaken.’ En hij besluit: ‘Hopelijk komt er ook in het Belgische parlement een stevige discussie over de vraag of het nieuwe Verdrag (Fiscal Compact) werkelijk een antwoord is op de schuldenproblematiek en de Europese integratie vooruit helpt. De Christelijke Arbeidersbeweging zal alvast haar volle gewicht in de weegschaal werpen om dit onzinnige symbool

van een overdreven streng begrotingsbeleid niet in zijn huidige vorm door het Parlement te laten ratificeren.'

Een interessant experiment van een groep burgers om na te denken over onze democratie, is het in 2011 gestarte initiatief G1000. De idee: 1000 mensen uit alle geledingen van de Belgische samenleving bijeenbrengen om een dag lang te debatteren over thema's die op voorhand via internetstemming werden bepaald door een grote groep burgers. Aan die dag, die op 11 november in Brussel plaatsvond, namen ook waarnemers deel van de Europese Commissie. Ze kwamen uit de Citizens' Policy Unit, waarvan het doel is de burgers aan te moedigen actief deel te nemen aan het Europese integratieproces. Uit hun rapport: "Nu de Europese democratieën in crisis verkeren, toont de G1000 de weg vooruit." "Eén van de meest indrukwekkende elementen van de G1000 was de diversiteit van de deelnemers, en dat zowel op vlak van leeftijd, geslacht politieke voorkeur en sociale, culturele en professionele achtergrond." "Er was sprake van een overweldigende positieve sfeer bij de deelnemers, die erop vertrouwen dat ze kunnen komen tot werkbare beleidsaanbevelingen." Tot de drie uitgekozen thema's – sociale zekerheid, migratie en financiële crisis – behoorde Europa niet expliciet, maar de zoektocht naar democratische innovatie is op dit moment wel een pan-Europees avontuur en kan beslist inspirerend werken voor andere landen, en wieweet ook voor de Europese instellingen. Meer info vindt u op <http://www.slideshare.net/G1000org/report-of-the-international-observers-on-the-g1000>.

In de nasleep van de G1000 groeiden overigens al andere initiatieven zoals de G500 in Nederland. En in de financiële krant *De Tijd* viel in november 2011 net voor het evenement volgend artikel te lezen, dat ik min of meer integraal overneem, omdat het vermoedelijk vrij goed verwoordt waar de liberale 'elite' in ons land van wakker ligt: "Worden de Belgen niet bang van al die onheilstijdingen, vroeg de redactie zich af. En dus belden we vijftig prominenten op. Het resultaat was verbluffend: vakantie of niet, nagenoeg elke bedrijfsleider, econoom, wetenschapper, politicus of kunstenaar die we aan de lijn kregen, maakte meteen tijd vrij voor onze 'G50 van bezorgde burgers'. 'Er moet niet veel gebeuren voor opnieuw een man met een snorretje opstaat', vatte havenondernemer Nicolas Saverys de onrust samen. De ene drukt zijn of haar bezorgdheid al genuanceerder uit dan de andere, maar de rode draad blijft. Velen vrezen voor het voortbestaan van de Europese welvaartsstaat. De uitdagingen worden alleen maar complexer, en moeten worden aangepakt op wereldniveau. Maar de politici staan er bij en kijken ernaar. Natuurlijk is realisme nodig. De huidige wereldpolitiek is er nu eenmaal een van compromissen, en kleine stapjes vooruit. Dat is ook niet erg. Wel beangstigend is de kloof die groeit tussen wat moet gebeuren en wat de leiders aandurven. Merkel en Sarkozy weten perfect wat nodig is om Europa uit het slop te halen. Maar de leiders krijgen die ideeën niet verkocht aan hun bevolking, die afhaakt in een dodelijke mix van argwaan, pessimisme en onverschilligheid. We hebben weer nood aan een groot verhaal, klinkt het bij vele G50'ers. Aan langetermijndenken. Aan betrokkenheid. Net daarom is, hoe klein ook, een initiatief als de burgertop G1000 nuttig. Duizend Belgen vragen zich volgende week af waar wij echt wakker van moeten liggen. Of daar iets concreets uitkomt, valt af te wachten. Maar dat doet er misschien

niet eens toe. Het belangrijkste is het signaal dat we kritisch en alert blijven. Ons niet laten vangen door de dodelijke spiraal van negativisme. Ook dat blijkt uit onze G50, die veel meer is dan een noodkreet van intellectueel België. In de getuigenissen zit een hecht geloof dat doemdenken geen zin heeft.”

Intussen is Sarkozy out, heeft Merkel een opdoffer gekregen met de deelstaatverkiezingen, en is het Griekse drama (en ook de dreigende exit van Spanje uit de eurozone) voorpagina-nieuws in alle kranten. Elke dag evolueert het Europese verhaal, maar de enige voorlopig constante teneur in België, Europees land bij uitstek, is toch: bang afwachten. Hopen dat de democratie het redt. Dat ze van binnenuit vernieuwd wordt. Dat het optimisme het inderdaad zal halen op de vele pessimistische kreten allerzijds. Dat er duidelijke signalen komen vanuit de EU-instanties dat het Europa dat wordt nagestreefd een Europa voor alle burgers is, en niet alleen voor de happy few (en die hebben in België een gezicht: de Europese ambtenaren en in hun zog de lobbyisten van grote bedrijven die in de Brusselse groene rand en de betere wijken komen wonen en daar de huizen- en grondprijzen de hoogte injagen omdat ze zich duurdere huisvesting kunnen veroorloven dan de Belgische Jan Modaal).

Dat zal niet lukken met glossy foldertjes en met Erasmusprogramma's alleen, daarvoor zal veel politieke moed nodig zijn van alle staatsleiders. De moed om Europa niet langer te gebruiken als zondebok voor wat nationaal moeilijk te verkopen is, maar om integendeel aan de burgers te laten zien dat de EU meer is dan de speeltuin van een Europese elite.

Misschien kan de politieke zet van François Hollande om de Franse ministers 30% minder te laten verdienen inspirerend werken. Het is een symbolische daad, jawel, maar in crisistijden zijn symbolische daden misschien nog niet zo'n slecht idee. De salarissen van Europese ambtenaren terugschroeven zou niet alleen heel wat krediet bij de plaatselijke bevolking opleveren, maar het zou er misschien ook toe bijdragen dat de posten van die ambtenaren niet alleen voor het hoge loon geambieerd worden, maar ook omwille van Europees idealisme. En behalve die symbolische daad moet het natuurlijk ook om structurele dingen gaan, zoals een sterke regulering van de financiële markten, investeringen en een coherent Europees belastingsysteem, maar er zijn in ons land genoeg politici en economen die daar de laatste tijd op hameren. Lees bijvoorbeeld Paul De Grauwe, emeritus professor van de Leuvense universiteit, nu docent aan de London School of Economics. Of luister naar wat Bart Staes zegt, al jarenlang Europees parlements lid voor de Vlaamse Groenen: “Dit is mijn Europa niet. De Europese leiders brengen geen hoopvolle uitweg uit de problemen. De enige uitweg is een beleid dat verantwoordelijkheidsgevoel en beter bestuur centraal stelt bij alle bestuurlijke en zakelijke elites. (...) Een groene New Deal.”

Nee, de tijdgenoot weet niets. Hij kan wel rondkijken en aanklagen. En vooral: hij kan blijven geloven in de utopie die Europa ooit was, dat onbegrijpelijke en onmogelijke Europa, waarin we ondanks alles willen blijven leven.

Hilde Keteleer